

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת האזינו, תשס"ט
מספר 778מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

שירת האזינו

פרשתנו פותחת בשירה שנצטווה משה ללמד את בני ישראל ול"שימה בפיהם" (לא: יט). שירה היא דרך הבעה עליונה היוצאת מתוך ההסתכלות הרחבה והעמוקה בפליאות מפעליו של א-ל עליון. התורה כולה נקראת שירה¹ במובן של השקפת עולם עליונה על כל המציאות. השירה בפרשתנו מבטאת השקפת עולם הכוללת את כל ההיסטוריה מראשית – "זכור ימות עולם", ועד לאחרית (עי' פירוש הרמב"ן לב: מ).

השירה בפרשה מציינת את "מעגל החיים" התמידי של עם ישראל – מעגל ששב וחוזר על עצמו לאורך כל ההיסטוריה היהודית ובא לידי ביטוי במבנה השירה: לאחר פסוקי פתיחה מוקדשים פסוקים לבחירה בעם ישראל (ד-יד). הפסוקים הבאים מתארים את קלקלתם (טו-יח), הקטע הבא עוסק בעונש (יט-כז), והמעגל נסגר בפסוקים המתארים את שיבת ה' לישראל. לאחר השירה באים פסוקי סיום של הפרשה.

מתוך סדר הכתובים עולה שההיסטוריה היהודית מתגלגלת בתבנית קבועה ומדויקת, ועל כן יש פנייה לעדותם של השמים והארץ, שקיומם אף הוא מדויק ותמידי.

להלן נתמקד בשלב העונש שבשירה, הממחיש יותר מכול את יחסו המיוחד של הקב"ה לעם ישראל, אף כשזה חוטא. יחס זה מצביע על מערכת יחסים ייחודית שבין אב לבן ועל רצון האב לחזק את האמונה של בנו בקשר שביניהם כיסוד עתידי לשבירת מעגל החטא האינסופי.

תגובת ה' לחטאי ישראל היא: "וַיִּרְא ה' וַיִּנְאֹץ מִפְּעֵס בְּנָיו וּבָנָתָיו. וַיֹּאמֶר אֲסִתִּירָה פְּנֵי מִקֵּהם אֶרְאֶה מָה אַחֲרֵיהֶם" (לב: יט-כ). מחד גיסא ה' מסתיר פניו ומאפשר לישראל ליפול, אך מאידך גיסא "אֶרְאֶה מָה אַחֲרֵיהֶם": ה' מבקש לבדוק בשלום בניו אף כשחוטאים המה. ה' מראה לבניו שאף שסבלם רב בעת הסתר הפנים מחמת הקלקולים הרבים, עד שנדמה להם שאין ה', הרי הוא נמצא, והוא מקור הכול ושורש הכול, "עושה שלום ובורא רע" (יש' מה: ז).²

בתחילה, לאחר החטא, הקב"ה כביכול מאבד את אמונו בעם ישראל, שכן "דור תהפכת המה", "בָּנִים לֹא אֶמֶן בָּם". חוסר האמונה של עם ישראל בה' מוביל את ה' "לאבד" אף הוא את אמונו בם, אך אם יחדשו ישראל את אמונם ואמונתם בקב"ה, יוכלו ליצור אחרית אחרת.¹

רעיון זה מובע במדרש (ספרי דברים כא):

'בָּנִים לֹא-אֶמֶן בָּם' (לב: כ), בנים אתם שאין בכם אמונה, עמדתם על הר סיני ואמרתם 'אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל' (שמ' לב: ד), אף אני אמרתי לכם 'אֶכֶן כְּאֵדָם תְּמוֹתוֹן' (תה' פב: ז)

¹ לומדים זאת מהפסוק "וַעֲתָה פְתָבוּ לְכֶם אֶת-הַשִּׁירָה" (לא: יט) המתפרש כך בסנהדרין כא ע"ב, וראו רמב"ם, הל' ספר תורה ז, א.

² עיינו אורות הקודש ב, ס' תעט.

¹ אפילו על ירידת הגשם נאמר במסכת תענית (ח ע"א) "שאינן גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמונה". הגמרא מפרשת שם את הפסוק "אֶמֶת מֵאֲרֶץ תִּצְמַח וְצִדְקָה מִשָּׁמַיִם יִשְׁקֶף" (תה' פה: יב), כאשר הגשם מסמל כפרה על החטא.

הכנסתי אתכם אל ארץ אבותיכם ובניתם לכם בית הבחירה ואמרתי שלא תהיו גולים ממנו לעולם. כיון שאמרתם 'אין-לנו חלק בְּדָוִד' (שמו"ב כ:א), אף אני אמרתי 'וְיִשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ' (עמוס ז:ז).

האמונה בקב"ה היא היסוד לכול. עם ישראל כרת עמו ברית במדבר, במעמד הר סיני: "וְיִמְצְאֶהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֵהוּ יִלַּל יִשְׁמָן" (לב:י). כלומר, אף במקום ארץ צייה ושממה נמשכו בני ישראל אחר האמונה (רש"י לפסוק י'), אך מיד לאחר מכן נגמר הכול ב"בְּנִים לֹא-אֶמְנָן בָּם"; מיד לאחר קבלת התורה החלו ישראל לחטוא בחטא העגל, ו"המעגל ההיסטורי" המשיך במסלולו.

אך הקב"ה הוא אבינו, ואף כשהוא מסתיר את פניו, הוא בודק כביכול לאן אנו פונים. הקב"ה אומר "אראה מה אחריתם", לאחר שבתחילת הכתוב אמר "אסתירה פני מהם".

במקומות רבים בתנ"ך ובפרשנות מוצג הקב"ה גם כאב שמרחם על בניו: "בְּנִים אַתֶּם לְה' אֱלֹהֵיכֶם" (דב' יד:א). רבי מאיר אומר (קידושין לו ע"א):

בין כך ובין כך אתם קרוים בנים ואומר: 'זרע מרעים בנים משחיתים'... שמא תאמר 'בנים משחיתים הם נקראים, בנים מעולים (מעלייא) אינם נקראים'. תא שמע: 'במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי' (הושע ב:א).

כלומר, גם אם חטאו הבנים והפנו עורף לאביהם שבשמים, אין הם חדלים מלהיות בנים, ולא עוד אלא שעתידיים הם להיחלץ ממצבם ולשוב להיות "בְּנֵי אֱלֹהִים" (הושע ב:א), והלכה פסוקה היא "שבין עושים רצונו של מקום ובין אין עושים, קרויים בנים"².

הרעיון על היחס המיוחד של ה' לישראל, בין אם הם משולים לאשתו ובין אם הם משולים לבניו, בא לידי ביטוי בולט בספר הושע. פסוק הנחמה הזה נאמר לאחר שהושע מצווה בתחילת נבואתו לשאת אישה זונה, והיא אמורה ללדת לו בני זנונים. מעשה זה מסמל מערכת יחסים נוראה בין ה' – הבעל, לעם ישראל – אשתו, שפנתה לו עורף והלכה אחרי מאהביה. הקב"ה הולך אחריה ומדבר על לבה להשיבה אליו ולהשיב את האמון שביניהם "פִּימִי נְעוּרֶיהָ וְכִיּוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם" (ב:ז)³. לאחר שמחודש הקשר וחוזר האמון, אומר הקב"ה: "וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְּאֲמוּנָה וְיִדְעַתְּ אֶת-ה'" (שם כב), וזה גם השלב בו יאמר על בניה שנחשבו קודם לכן כבני זרים: "בְּנֵי אֱלֹהִים".

שירת האזינו ממחישה לנו את מערכת היחסים שבין הקב"ה לעם ישראל – מערכת ייחודית החוזרת על עצמה במעגלים במהלך ההיסטוריה, ועיקרה בהשגחתו של הקב"ה על בניו תמיד, גם כשהם מכעיסים אותו, והתייחסות אליהם כ'בני אל חי' אף בתקופה של הסתר פנים. קשר ייחודי זה הוא המאפשר לפרוץ את שלב העונש במעגל הנצחי, על ידי חידוש האמון בינינו לאבינו שבשמים.

תומר אלמקיים
בת-ים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parash>.

כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת:

listserv@vm.biu.ac.il . אין לכתוב נושא למכתב.

יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-I firstname lastname כאשר first-name ו-last-

name הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.

² הרצ"ה קוק אור לנתיבתי עמ' דש.

³ על קשר מיוחד זה אמר ירמיה הנביא: "זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבַת פְּלוּלֶתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבַּר בְּאֶרֶץ לֹא יְרוּעָה" (ב:ב).